

de, umjetnički oblikovani dijalozi. Mađarske usmene balade dobro su istražene i prema Vargyasovu tipološkom katalogu; mađarska tradicija bilježi 134 tipa (usporedit ćemo taj podatak sa stanjem balada u Poljskoj, gdje Czernik bilježi 170 tipova). Mađarske su balade raznovrsne i vitalne. David napominje da se i danas pjevaju u seoskim sredinama Mađarske, a i kod Mađara izvan granica zemlje. Možda je ta vitalnost balade u vezi s činjenicom da je zlatni vijek balada (ako prosudujemo prema broju varijanata) bilo devetnaesto stoljeće. Ta suvremenost balada navela je autora antologije da uz stare, klasične balade izabere i mnoštvo bečarskih balada, a i one novije, poput balade o Juliški koja je pala u »dreš-mašinu«. Autor se trudio da u antologiju uvrsti balade s cjelokupnog mađarskog govornog područja, i tako prostorno i vremenski zaokruži ovaj izbor.

Autor konstatira da je 111 balada dovoljno da se čitalac upozna s osnovnim tipološkim kategorijama mađarskih balada. Balade je svrstao u 12 grupa, a svakoj je grupi namjesto umjesto naslova moto, koji sugerira tematiku navedenih balada (npr.: »Proklet da je otac, a majka još više, koji dva cvetića tako rastaviše« ili »Robujem i venem za slobodom čeznem«). David je odabrao ovakvu klasifikaciju, premda iznosi i druge moguće sisteme klasifikacije pjesama (doduše bez naznake autora sistema). Pozitivno je što se David u predgovoru dotaknuo i muzičkog ruha balada. Mađarska usmena balada uglavnom se pjeva u ritmu riječi (parlando rubato). Taj ritmički tempo nije pogodan za ples. (U našim se krajevima ponekad izvode balade uz ples, napose u »šetanim kolima«, dok su npr. u Sloveniji prava rijetkost). Autor pridodaje tekstu dva notna priloga kao ilustraciju novog i starog stila izvođenja balada.

Nisam kompetentna da dadem sud o prevodilačkoj vještini Andraša Davida, ali valja istaći da je tekst

vrlo čitak, da se atmosfera izvođenja usmene pjesme dočarava arhaičnim riječima naše narodne epike (kao npr. katan, adet, alas, šejtan, uhititi, unići), pa je autor pridodao i rječnik manje poznatih riječi, a ne izbjegava ni toliko karakteristična česta ponavljanja stihova (naši folkloristi izbjegavaju dosljedno iznošenje refrena). Zanimljiv je i autorov osvrt na fragmentarnost balada, koju usmeni kazivač sasvim prirodno nadomješta proznim objašnjenjem teksta (*Lepa Kata Šalai*).

Prateći Davidov uvod, mnogo ćemo naučiti o izvorima za povijest mađarske usmene poezije, pa spomenimo i ovaj pomalo bizaran podatak: pjesmu *Lepa istorija o kralju Beli i kćeri starog Banka* (prijevod naslova A. D.) sastavio je anonimni autor iz Sempte 1570, govoreći u završnim stihovima o svom radu: ... » s hrvatskog na mađarski skoro j' preloženo«. Antologija je opremljena i komparativnim kazalom motiva, koje sporadički upozorava i na sličnost s našim baladnim motivima, a dosta su precizni podaci o mjestu gdje su balade zabilježene. Tu je i registar balada po naslovima i registar balada po početnim slovima, s metričkim karakteristikama.

Nives Bitig-Beljak

Makedonska narodna lirika, Priedio Tome Sazdov, Preveo Radivoje Pešić, Gradina, Niš 1981, 359 str.

Knjiga je sastavljena ovako: tekstovi pjesama, rječnik manje poznatih riječi, pogovor i napomene uz prijevod.

Priedivač zbirke izabrao je 154 makedonske lirske narodne pjesme iz pet zbirki i razdijelio ih u pet grupa: I. ljubavne (54), II. porodične (37), III. obredne (24), IV. posleničke (17) i V, humorističke (22).

Pjesme je na hrvatski ili srpski preveo Radivoje Pešić pa u knjizi imamo usporedne tekstove na makedonskom i hrvatskom ili srpskom.

U kraćem pogovoru pod naslovom: *Makedonska narodna lirika*, dr Tome Sazdov govori o odlikama i temama makedonskih lirskih narodnih pjesama, u kojima su autentično i produhovljeno izražene vjekovne čežnje i patnje, nade i strahovanja, želje i težnje Makedonaca, njihov mukotrpan život u ropstvu. Ističe da su u tim pjesmama našla mjesta i borbena nastojanja Makedonaca da odole podjarmljenom životu, pa je tako narodna pjesma stihovana kronika društvenopovijesnih, socijalno-ekonomskih i kulturno-prosvjetnih tokova. Makedonske narodne pjesme, kaže Sazdov, predstavljaju vrhunsko stvaralačko dostojanstvo, »preko pesme makedonski čovek je blistavo izrazio svoju poetsku nadarenost, izražavajući se kao pravi majstor odmerene reči«. Tako su, kaže se dalje, stihom narodnog pjevača sazdate divne poetske slike, koje otkrivaju istančano poznavanje čovjekove psihe i prirode, a nježna duša makedonskog narodnog pjesnika naslikala je umjetnički savršene portrete. Otud u makedonskoj narodnoj poeziji lirske pjesme dominiraju i po broju i po kvaliteti. Sazdov dalje navodi da iako je politička povijest makedonskog naroda, ispunjena nizom borbenih trenutaka, omogućila stvaranje i brojnih epskih stihovanih žanrova, od kojih su hajdučke, komitske i partizanske pjesme najuočljivije, ipak je u biti lirska narodna poezija karakterističnija i reprezentativnija, za zaključuje da je baš u lirskim žanrovima »porobljeni čovek najraskošnije i najupečatljivije razgranao svoju poetsku nadarenost stvarajući kroz vekove stihovanu kroniku svog mukotrpnog koraćanja ukrštenim životnim putanjama«.

U okvirima makedonske narodne lirike Sazdov kaže da se prema osnovnim motivima mogu izdvojiti ove grupe: *ljubavne, porodične, obredne, radne i humorističke*. Dajući karakteristike grupā, Sazdov je između ostalog dao ove napomene: najopsežniju grupu čine ljubavne narodne pjesme s bogatom skalom

ljubavnih osjećaja i osnovnim moralno-etičkim i estetskim shvaćanjima makedonskog naroda; porodične pjesme predstavljaju pravu sukcesiju ljubavnih jer prema narodnoj etici iskrena ljubav završava brakom; u tim je pjesmama stozher poetskog čina žena u ulozi supruge, snahe, zaove, majke; u obrednim su pjesmama fiksirana viševjekovna shvaćanja i vjerovanja, tako da predstavljaju dragocjen i vjerodostojan materijal za reproduciranje društveno-privrednih prilika u prošlosti Makedonaca. Radnu narodnu poeziju Sazdov dijeli na nekoliko podgrupa: argatske, ovčarske, žetvarske i pečalbarske; navodi da je u njima uobličeni trudbenički život Makedonaca i da motivima i ekspresijom nostalgične pečalbarske pjesme predstavljaju specifičan žanr makedonske narodne lirike, koji je kronološki jedan od posljednjih. Pjesme ove zbirke ispjevane su u tradicionalnom osmercu (rjeđe u desetercu) i odlikuju se »prebogatim registrom stilsko-izraznim sredstvima«, od kojih su *epitet, komparacija metafora* i *kontrast* najčešće upotrebljavani.

U *Napomenama uz prevod* Radivoje Pešić govori o velikim i složenim »prevodilačkim iskušenjima na koja navodi narodna poezija« u prvom redu zbog toga što je doživljaj narodne pjesme uvijek neposredan. Prevodilac je nastojao da, zahvaljujući širokim mogućnostima koje pružaju oba jezika, prenese i učini prisnim duh i govor ove poezije, pri čemu je pazio da očuva izvornost, autentičnost i funkcionalnost oblika i ritma. Pešić kaže da se susretao s veoma rijetkim arhaizmima, starim kovanicama i frazama i da je obratio naročitu pažnju cezuri stiha. A da ne bi došlo do poremećaja metrike i svega onoga što pridonosi »snazi i milozvučnosti govora, zadržavani su i izvesni poznati arhaizmi ili tuđice u prevodu ili u originalu«. Neke manje poznate riječi koje su prenijete u originalu objašnjene su u *Rečniku manje poznatih reči*.

Ante Nazor